

УДК 821.161.3'367.3

В. У. РУСАК

ФУНКЦЫІ ГРУП СЕМАНТЫЧНА ЗВЯЗАНЫХ ПРОСТЫХ СКАЗАЎ У ЛІРЫЧНАЙ ПРОЗЕ ЯНКІ СІПАКОВА

Даследаванне мовы мастацкай літаратуры ў наш час выходзіць за межы вузкалінгвістычнага разумення праблемы, паколькі ўвагу навукоўцаў усё часцей прыцягвае шырокае кола пытанняў, звязаных з фарміраваннем мастацкай структуры твораў і з уздзеяннем асобных яе кампанентаў на інтэлектуальную і псіхаэмацыянальную сферы чытача. Для перадачы думак, назіранняў, перажыванняў пісьменнікі ствараюць пэўную сістэму лінгвістычных знакаў, кампаненты якой, уступаючы паміж сабой у разнастайныя сэнсавыя адносіны, садзейнічаюць узнікненню новай, дадатковай інфармацыі. Аналіз функцыянальнага патэнцыялу моўных адзінак у творах розных аўтараў дае каштоўную інфармацыю пра матываванасць іх выкарыстання ў мастацкім паведамленні, якая праяўляецца ў іх залежнасці ад іншых кампанентаў структуры і ў эстэтычных эфектах, наўмысна ствараемых з іх дапамогай майстрамі слова.

Невычарпальнымі магчымасцямі «стварэння новых семантычных нюансаў» [1] у мастацкім кантэксце вылодаюць сінтаксічныя сродкі. Як слушна заўважыла даследчыца В. І. Забурдзяева, «сінтаксічны лад тэксту не ўзнікае як аўтаматычнае выкарыстанне пісьменнікам моўных правіл, а ствараецца ў выніку творчага намагання» [2].

Вобразна-выяўленчы і эмацыянальны характар мастацкага кантэсту непасрэдна залежыць ад таго, з якіх сказаў ён складаецца. У лінгвістычнай літаратуры адзначаецца, што нанізванне простых сказаў сведчыць пра тэндэнцыю да адасаблення і выразнага выдзялення кожнай думкі, а вялікая колькасць складаных сказаў, наадварот, дазваляе аб'яднаць вобразы і думкі, паказаць іх цесную ўзаемазалежнасць [3]. Разнастайныя спосабы спалучэння простых і складаных сказаў, а таксама іх чаргаванне ў мастацкім творы могуць станавіцца крыніцай стылістычных эфектаў, выступаць у якасці сродкаў экспрэсіўнага сінтаксісу.

Даследаванне асаблівасцей структурнай арганізацыі лірычнай прозы Янкі Сіпакова паказала, што зварот пісьменніка да лаканічнай сінтаксічнай будовы, адасаблення і выразнага выдзялення кожнай думкі і нават яе састаўнога элемента ў самастойны сказ заўсёды абумоўлены «прынцыпам камунікатыўна-стылістычнай мэтазгоднасці» [4]. Простыя сказы, якія ўваходзяць

у групу семантычна звязаных сказаў тэксту, функцыянуюць як самастойныя адзінкі моўнай камунікацыі, а не як часткі ў складзе складанай канструкцыі. Гэта дазваляе падкрэсліць рэальнасць факта ці дзеяння, пра якое ідзе паведамленне, яго аўтаномнасць, самастойную значнасць. Паказваючы незалежны характар частак выказвання, ланцужкі простых сказаў вылучаюць важныя дэталі, дазваляюць пазбегнуць шырокіх, падрабязных апісанняў, абмаляваць сітуацыю асобнымі штрыхамі.

Кароткімі, часта намінатыўнымі сказамі насычаны падарожныя нарысы Янкі Сіпакова. Гэта абумоўлена тым, што нарыс як жанр патрабуе сцісласці, але адначасова поўнага і дакладнага апісання падзей. Кантэстуальныя групы простых, мінімальна развітых сказаў выступаюць сродкам лаканічных і вобразных апісанняў абагульняльнага характару, даюць магчымасць пісьменніку сцісла, але ярка перадаць назіранні, ахарактарызаваць наведаныя месцы, стан прыроды, назваць прадметы і з'явы, расказаць пра людзей, з якімі сустраўся: *Мыс Насок. Пасёллак Насок. Цэнтр нянецкага калгаса «Зара Таймыра». Абжыты куток таймырскай тундры* (ПЗМ, с. 170); *І вось ён, Дзіксан. Сярэдзіна лета. Павінна быць самая сярэдзіна спёкі. Я ж выйшаў з самалёта ў зіму, у самую сярэдзіну холаду. Пасіненлы ад ветру і марозу ліпень зусім быў не падобны на летні месяц* (ПЗМ, с. 153); *Хутар № 3. Некалькі невялікіх стандартных домікаў ля барханаў. Зеленыны тут ужо няма. Студня, выгарадкі, двары абгароджаны шэрымі пруткамі сухога чаркэзу і грэбенчыку* (А., с. 105); *Вася – зямляк. Ён з Магілёўшчыны, з вёскі Саматэвічы. Капітан. Служыць у пасёлку Каравул – гэта на Енісеі, паміж Дудзінкаю і мысам Насок. І вось мы сядзім з ім і ўспамінаем пра Беларусь* (ПЗМ, с. 168). Агульная скупасць інфармацыі, размеркаванне яе па невялікіх частках выяўляюць фактаграфічнасць паведамлення, ствараюць рэзкі контур, абрыс апісанай рэчаіснасці, называючы характэрныя прыметы, дэталі, абставіны.

Раздзяленне сэнсавага адзінства на асобныя малюнкі дазваляе паслядоўна факусіраваць увагу чытача на розных планах (блізкім і далёкім), спалучаць разнатыпныя пачуццёвыя ўспрымання (зрокавае, слыхавае і інш.), кожнае з якіх вылучана як самастойны вобраз: *Фіруза. Рай на зямлі. Пышная субтрапічная зеляніна. Прахалода* (А., с. 91); *Была цёмная-цёмная ноч. На шашы спыніўся рух. Машыны стаялі адна за адной, патрабавальна сігналілі, бліскалі паўключанымі фарамі. Шафёры задніх машын зваліся і ляліся – яны не ведалі, што там, уперадзе, здарылася...* (ДЗ, с. 469).

Група простых сказаў нярэдка пачынаюцца паведамленні пра пэўныя падзеі. У такім выпадку простыя, часта намінатыўныя, неразвітыя канструкцыі выступаюць як тэхнічны сродак, які дазваляе лаканічна перадаць час, абмаляваць месца дзеяння, акрэсліць некаторыя акалічнасці, стварыўшы своеасаблівую «дэкарацыю»: *Пушкінскае свята паэзіі. Пскоў з яго ракою Вялікаю. Святыя Пушкінскія Горы з дарагою магілаю, дзе вялікі сын прытуліўся да роднае маці. І вось нарэшце Міхайлаўскае* (Э., с. 410); *Восень,*

27 верасня. 1752 год. Жоўтая Белавежа; А вось ужо 1860 год. Таксама верасень. Палое цар Аляксандр (ПЗМ, с. 99, 100); Вясна 1931 года. Мінск. Дом асветы. Письменніцкі сход. Доклад робіць змрочнай памяці Лука Бэндэ (УЗМ, с. 391).

Лаканічнае паведамленне без разгорнутых апісанняў са мноствам дэталей, якія расейваюць увагу, без канструкцый са складанай іерархіей сэнсаў ілюструюць наступныя прыклады: Мікаэл, сусед па крэсле, расказвае: «Майго бацьку туркі забралі ў армію. Асталіся ў яго старыя бацькі, маладая жонка і малыя дзеці – аж сямёра. А тут пачалася разня. Бацька ўцёк спачатку ў Персію, затым пераехаў у Францыю. Там і я нарадзіўся. Бацьку зараз за дзевяноста гадоў. Мая маці ў бацькі ўжо другая жонка. А тую, першую сям'ю – усю парэзали. У бацькі ў Арменіі аставаліся яшчэ двое братоў з сям'ю. І іх таксама ўсіх... (Ахв., с. 346); Сайф расказвае пра свой боль. Ён і апавяданне пра гэта напісаў. Усім спадабалася. «Бамадары» называецца. «Без маці», значыць. Калі яму было тры гады, яго кінула маці. Ён сам вырас, ажаніўся. Сына займеў. Абедаць хадзіў у дыетычную сталуюку – крыху прыхварэў. Адночы расказаў пра сваё жыццё афіцыйнаціцы. Тая расплакалася – чуллівая была, спагадлівая. А потым прыйшла посуд прыбіраць і прызналася: «Я ж твая маці» (В., с. 336). Выкарыстанне пераважна простых, няўскладненых сказаў у гэтых урыўках тлумачыцца мастацкай задачай – каратка расказаць пры тых жыццёвых перапытках, якія паўплывалі на характар герояў.

У лірычнай прозе Янкі Сіпакова кантэкстуальныя групы простых сказаў могуць выступаць і як адзінкі экспрэсіўнага сінтаксісу, здольныя надаваць маўленню выразнасць, эмацыянальны характар, ствараць глыбокі падтэкст. Так, ужыванне ланцужкоў нескладаных, мінімальна развітых сінтаксічных канструкцый, якое фарміруе падачу матэрыялу паводле прынцыпаў «колькаснай эквівалентнасці» і «малой дазіроўкі інфармацыі» [5], можа становіцца сродкам актуалізацыі настраёвай танальнасці кантэксту, у залежнасці ад зместу падкрэсліваючы радасны, узнёслы ці, наадварот, неспакойны, трывожны настрой сказанага: *Раніца. Шалёнасць колераў. Ласка сонца. Перазвоньванне ручаёў. Мяккі туман над дальняй ракою. І ранішняя шматгалосая малітва птушак. А небяспечных звяроў (розных там дыназаўраў) паблізу няма. Ну, як тут не заспяваць!* (ПЗМ, с. 103). Прыведзены ўрывак прасякнуты радасцю, выкліканай прыгажосцю летняй раніцы. Эмацыянальны пад'ём у першую чаргу перадаецца лексічнымі сродкамі (словы *раніца, сонца, ручай, птушкі* і інш. характарызуюцца пазітыўным асацыятыўным фонам). Аднак агульны настрой паведамлення актуалізуецца яго сінтаксічнай будовай. Урывак пачынаецца чатырма намінатыўнымі сказамі: адным неразвітым і трыма мінімальна развітымі (развітымі толькі адным даданым членам). Усе астатнія сказаны таксама простыя. Лаканізаванае маўленне, сінтаксічная аднакампанентнасць большасці сказаў даюць адчуць, як паступова герой фіксуе ўвагу на самых выразных дэталях малюнка летняга ранку: яркіх колерах, незвычайных гуках, гульні сонечных промняў і г. д. Паўзы паміж сказамі актуалізуюць працэс асэнсавання пералічаных

з'яў, выяўляюць тое замілаванне і душэўны пад'ём, ад якога і нараджаецца песня.

Супрацьлеглы па настроі наступны ўрывак: *Васіліна засталася адна. Шмат даўгоў, не аддадзены выкупы. Здзекуецца войт... Няма чаго есці... А яна ўцяжску... Носіць у сабе князеву надзею!* (ЗС, с. 115). Тут за нешматслоўнымі радкамі – трывога і балючыя перажыванні жанчыны, якая страціла мужа і засталася адна ў няпросты і адказны для яе перыяд жыцця. Урывак складаецца з шасці сказаў, пяць з якіх простыя. Кароткія незакончаныя сказаны, у канцы якіх стаіць шматкроп'е, ствараюць адрывісты рытм, які толькі ўзмацняе ноткі горычы і надае экспрэсію маўленню.

Прывядзём яшчэ некалькі прыкладаў, у якіх ампліфікацыя простых сказаў дазваляе пісьменніку псіхалагічна ўздзейнічаць на чытача, выклікаючы ў яго пачуццё трывогі і ўнутранага неспакою: *Яшчэ больш напружаная цішыня запанавала над свяцілішчам. Усе чакалі чагосьці страшнага. Нешта павінна было здарыцца. І яно здарылася* (СП, с. 41); *Я жанчына, якая аднойчы разам з табою ўбачыла адзін і той жа міраж. Дарога ў пустыні цяжкая. Міраж ратуе мозг. Мозг ратуе цела. І ідзеш, ідзеш да міража. А пустыня бясконца* (ЛЗМ, с. 147).

Урывак з апавядання «Сляза Перуна» складаецца з чатырох простых сказаў, змест якіх аўтар мог бы перадаць адной складанай сінтаксічнай канструкцыяй. Параўн.: *Яшчэ больш напружаная цішыня запанавала над свяцілішчам; усе чакалі чагосьці страшнага, нешта павінна было здарыцца, і яно здарылася.* Сінтаксічная арганізацыя, абраная пісьменнікам, матывавана зместава-настраёвай накіраванасцю ўрыўка: рытм, які ўзнікае ў выніку ўжывання групы кароткіх простых сказаў, актуалізуе неўсвядомленае, незразумелае пачуццё трывогі, якім былі ахоплены героі апавядання.

Ва ўрыўку з апавядання «Лета з мятлушкай» за скупымі словамі паўстае праўда пачуццёвых перажыванняў гераіні, якая адчувае сябе няшчаснай ад таго, што не можа назаўсёды звязаць свой лёс з каханым чалавекам. За нешматслоўнасцю прыхавана жаночае гора, тая скандэнсаваная энергія пачуцця, якая не дае месца павольна-паважнай, разгорнутай у часе і прасторы фразе.

Мастацкае маўленне становіцца сціслым, лаканічным тады, калі на першы план у творы выходзіць не столькі паведамленне пра нейкую падзею ці з'яву, колькі перадача эмацыянальнага ўражання ад яе: *У вайну Пеці не стала. А мне яшчэ і сёння памятаюцца два выбухі. Адзін – гулкі і моцны, які аж скалануў лес. Гэта Пеця з падлеткамі знайшлі недзе снарад і ўзарвалі яго ў лесе. Другі – ціхі, ледзь чутны... Гэта немцы, пачуўшы выбух, выехалі у лес і злавілі там Пецю* (АРЗ, с. 35). Урывак-успамін прасякнуты трывожным перажываннем аўтара, горыччу і болей за трагічны лёс сябра. Сціслае маўленне (ва ўрыўку з шасці сказаў пяць простых) высвечвае экспрэсію нявыказаных пачуццяў. Эмацыянальная ўзрушанасць аўтара падкрэсліваецца і адметным рытмічным гучаннем: сінтаксічны паралелізм

паміж трэцім і пятым, чацвёртым і шостым сказами надае рытму адрывісты характар, дзякуючы чаму думка падаецца нібы штуршкамі, урыўкамі.

Яны (брацкія магілы. – В. Р.) бачылі, як разлучалі фашысты матак з дзецьмі. На край магілы клалі дзяцей. За імі выстройвалі матак. І на матчыных вачах уздыявалі на шыкі блакіт найўных дзіцячых вачэй, званочкі іхняга колішняга смеху (ЦА, с. 39). Тут таксама адчуваецца пякучы і незабыўны боль пісьменніка, які ўспамінае пра гора, перажытае беларускім народам у час вайны. Нанізванне простых сказаў у гэтым урыўку актуалізуе канататыўны аспект выказвання, перадаючы ўзрушэнне апавядальніка.

Пры ампліфікацыі простых сказаў элементы паведамлення не аб'ядноўваюцца ў адзіную «гронку», не зводзяцца ў цыкл, а становяцца матэрыялам для ўтварэння асобных выказванняў. Даследчыца Н. Д. Аруцёнава назвала такі спосаб арганізацыі маўлення «сінтаксісам актуалізацыі выказвання» [6], паколькі асобныя, часта неаб'яднаныя дэталі, перададзеныя простымі сказами, паўстаюць у тэксце ў выглядзе яркіх штрыхоў. Такімі ўласцівасцямі катэкстуальных груп простых сказаў Янка Сіпакоў у асобных выпадках карыстаецца, каб актывізаваць думку чытача, даць яму магчымасць самастойна падумаць пра сэнс інфармацыі: *Жанчына ва ўсім чорным. Сядзіць на машыне як мумія. Быццам нічога не бачыць, нічога не чуе. Быццам усё гэта ідзе міма яе – на твары ніякіх эмоцый. Твар мёртвы. Хто яна? Чаму без медалёў? Ваявала сама ці едзе з ветэранамі за свайго мужа, які не вярнуўся з таго пекла. Чаму яна не плача?* (Сів., 396). Аб'ектам апісання стала адна з удзельніц парада, прысвечанага Дню Перамогі. Урывак складаецца з кароткіх, пераважна простых сказаў. Аўтар не дае ні падрабязнага апісання жанчыны, на якой спынілася яго ўвага, ні глыбокіх разважанняў пра яе лёс. Апісанне асобных дэталей яе знешнасці (*ва ўсім чорным, як мумія, твар мёртвы*) змяняецца кароткімі пытаннямі пра яе жыццё, якія аўтар задае сам сабе і на якія не дае адказаў. Кантэкст дэманструе такі лаканізм сінтаксічных фігур, які дазваляе выклікаць складаныя і глыбокія асацыяцыі ў чытача і дапамагае зразумець падтэкст прачытаных радкоў. Чытач сам адказвае на пытанні, пастаўленыя аўтарам: жанчына, мабыць, на свае вочы бачыла ўсе жахі вайны і прайшла праз яе пекла; за доўгія гады боль яе так і не згас; 9 Мая падзеі вайны ажылі ў памяці з большай сілай, ад таго такі сур'ёзны твар, аднак яна не плача, бо за доўгі час навучылася жыць са сваім болем.

Ампліфікацыя простых сказаў у паведамленні, пабудаваным па прыцыпе колькаснай эквівалентнасці, дапамагае засяродзіць увагу непасрэдна на самім разгортванні падзей, а не на розных элементах рэчаіснасці: *Перад вялікаднем ад самай раніцы звозілі смалістыя дровы і аблітыя смалою кулі саломы на рынак. Гэта ўсё акружала гарадская варта і ўсярэдзіну нікога не пускала. Пазней прыйшлі два драбіністыя вазы, паркаю коней запрэжаныя, з кнігамі. Замковыя галябарднікі добра пільнавалі гэтыя вазы. Казалі, што гэта кнігі не каталіцкія, а выклятыя і агню аддадзеныя. Выкапалі*

на рынку насупраць вісельні яму, невядома якой глыбіні, бо яе пільнавалі жаўнеры і ратушовыя служачыя. Складалі кнігі, перакладаючы іх дровамі і саломаю (заўважце, намнога пазней фашысты менавіта так перакладалі дровамі людзей). Тры локці над зямлёю ўзняўся гэты груд. Тут і кат – адміністратар юстыцыі. Прыехалі інстыгатар і ўраднікі. Загудзелі бубны і трубы. Пасля гэтага ягамосць ксёндз Фердынандус Капэцкі ўзышоў на груд. Тут бабы – семярніцы, што прадаюць семя, і перапечайкі, што прадаюць печыва, – у крык, у плач: *ксяндза, маўляў, на грудзе паліць будучь. Ён сам супакоіў жанчын. Калі ён скончыў гаварыць, прынеслі находню. Яе ўзяў кат-майстар Ігнат з Сабачай вуліцы і падпаліў груд. Груд гарэў дужа доўга* (АРЗ, 56). У прыведзеным урыўку з 17 сказаў – 13 простых. Яны выразна перадаюць дынамічны малюнак апавядання, падаючы змену дзеянняў у кантэксце. Аўтар лаканічна, але досыць дакладна расказаў пра тое, як у старажытнай Вільні знішчалі кнігі, як на вогнішчы спальвалі памяць нашага народа. Ужыванне простых канструкцый, якія акцэнтуюць увагу чытача на кожным мікраэтапе ў развіцці падзеі, замяняе і неабходную ў такой сітуацыі ацэнку. Апісаныя дзеянні самі па сабе акрэсліваюць зневажальныя адносіны герояў твора да кнігі.

Проза Янкі Сіпакова выяўляе стылістычна матываванае выкарыстанне груп семантычна звязаных простых сказаў. Простыя, мінімальна развітыя, часта няпоўныя сказы ў творах пісьменніка выступаюць як сродак лаканізацыі і экспрэсівізацыі маўлення. Нешматслоўнасць выкладу, зафіксаваная ў простых канструкцыях, дазваляе лаканічна і дакладна абмалёўваць характэрныя прыметы, дэталі, абставіны і актывізуе экспрэсіўны падтэкст твораў: выяўляе настраёвую танальнасць кантэксту, перадае ўзрушанасць аўтара-апавядальніка, ствараючы эффект яго прысутнасці, надае маўленню вобразнасць і выразнасць.

Спіс скарачэнняў

- А. – Аазісы / Я. Сіпакоў // Пяць струн: кніга настройў. – Мінск : Юнацтва, 1984. – С. 82–121; АРЗ – Акно, расчыненае ў зіму / Я. Сіпакоў // Сад людзей : выбр. тв. : у 2 т. – Мінск : Маст. літ., 1985. – Т. 1 : Лірычная проза. – С. 17–92; Ахв. – Ахвярны двор / Я. Сіпакоў // Выбр. тв. : у 2 т. – Мінск : Маст. літ., 1995. – Т. 1 : Паззія. – С. 343–355; В. – Варзоб / Я. Сіпакоў // Выбр. тв. : у 2 т. – Мінск : Маст. літ., 1995. – Т. 1 : Паззія. – С. 328–343; ДЗ – Даверлівая зямля / Я. Сіпакоў // Крыло цішыні : кніга вёскі. – Мінск : Маст. літ., 1976. – С. 323–476; ЗС – Зубрэвіцкая сага / Я. Сіпакоў // Вецер на даху вагона : апавяданні, эсэ. – Мінск : Маст. літ., 2003. – С. 84–117; ЛЗМ – Лета з мятлушай / Я. Сіпакоў // Тыя, што ідуць : кніга прытчаў. – Мінск : Маст. літ., 1993. – С. 141–150; ПЗМ – Па зялёную маланку / Я. Сіпакоў // Сад людзей : выбр. тв. : у 2 т. – Мінск : Маст. літ., 1985. – Т. 1 : Лірычная проза. – С. 93–194; Сів. – Сівыя ў пілотках / Я. Сіпакоў // Сад людзей : выбр. тв. : у 2 т. – Мінск : Маст. літ., 1985. – Т. 2 : Апавесці. Апавяданні. – С. 393–400; СП – Сляза Перуна / Я. Сіпакоў // Вецер на даху вагона : апавяданні, эсэ. – Мінск : Маст. літ., 2003. – С. 27–57; УЗМ – Узятая з маўчання / Я. Сіпакоў // Выбр. тв. : у 2 т. – Мінск : Маст. літ., 1997. – Т. 2 : Проза. – С. 390–413; ЦА – Ціхая Акіянія / Я. Сіпакоў // Па зялёную маланку : нарысы. – Мінск, 1971. – С. 30–77; Э. – Экстаз / Я. Сіпакоў // Выбр. тв. : у 2 т. – Мінск : Маст. літ., 1995. – Т. 1 : Паззія. – С. 410–422.

Літаратура

1. Виноградов, В. В. О языке художественной прозы : избр. тр. / В. В. Виноградов. – М. : Наука, 1980. – С. 6.
2. Забурдяева, В. И. Ритм и синтаксис русской художественной прозы конца XIX – первой трети XX вв. : (орнаментальная проза и сказовое повествование) : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.01 / В. И. Забурдяева ; Ташкент. гос. ун-т. – Ташкент, 1985. – С. 10.
3. Факультативный курс по синтаксической стилистике / Е. Б. Артёменко [и др.]. – Воронеж : Воронеж. гос. пед. ин-т, 1970. – С. 55.
4. Золотова, Г. А. О характере нормы в синтаксисе / Г. А. Золотова // Синтаксис и норма / отв. ред. Г. А. Золотова. – М. : Наука, 1974. – С. 146.
5. Кожевникова, К. Формирование содержания и синтаксис художественного текста / К. Кожевникова // Синтаксис и стилистика : сб. ст. / отв. ред. Г. А. Золотова. – М. : Наука, 1976. – С. 301–315.
6. Арутюнова, Н. Д. К проблеме связности прозаического текста / Н. Д. Арутюнова // Памяти академика Виктора Владимировича Виноградова : сб. ст. / Междунар. ассоц. преподавателей рус. яз. и лит., Науч.-метод. центр рус. яз. при Моск. гос. ун-те ; редкол.: В. Г. Костомаров (отв. ред.) [и др.]. – М., 1971. – С. 26.

Summary

The article analyzes the functions of the contextual group of simple sentences in the lyrical prose of Yanka Sipakou. The use of simple syntactic constructions forming semantically related groups allows the author to create contexts without detailed descriptions, bringing to the fore important, from his point of view, the details of what is happening. In addition, in lyrical prose chains of simple, minimally common, often incomplete sentences act as a means of speech expression.